

SZABADSÁG ÉS/VAGY EGYENLŐSÉG?

Az amerikai Legfelsőbb Bíróság a nyári szünetet megelőző utolsó munkanapján az amerikai cserkészek egyesülési szabadságára, pontosabban az első alkotmánykiegészítésre hivatkozással úgy döntött, hogy a cserkészcapatnak joga van homoszexuális vezetőjének kizárására. A döntés még friss ahhoz, hogy a tudományos élet reagálhatott volna rá, mégis jó apropó a diszkrimináció tilalma és az egyenlőség érvényesülésének ismételt átgondolására. Igaz, a bíróság nem általában, minden egyesületre vonatkozóan döntött a *Boy Scouts of America v. Dale (120 S.Ct.2446 U.S.N.J. 2000)*-ügyben, hiszen megkülönböztette a valamilyen véleményt közvetítő egyesületeket az egyéb e szabadságjog alapján létrejött szervezetektől, így például a sportegyesületektől, sőt még az úgynevezett véleményt kifejező egyesületeknek sem adott minden esetben mentességet a diszkriminációtalalom érvényesítése alól. Mégis megerősítette azt, amit korábban, a Szent Patrik-napi parádé szervezőinek perében a rendezvény gazdáinak első alkotmánykiegészítésbeli jogairól mondott, hogy t.i. a szervezők szabadon dönthetnek arról, hogy lehetőséget biztosítanak-e az ír homoszexuálisok képviselőinek felvonulására. (*Hurley v. Irish-American Gay, Lesbian and Bisexual Group of Boston, 515 U.S. 557 (1995)*)

Azt hiszem, sokan egyetértenek velem abban, hogy a véleménynyilvánítás, a vallás és az egyesülés szabadságát óvni kell azok állam általi korlátozásától, ugyanakkor abban is, hogy a kormánzatnak részt kell vállalnia a diszkrimináció elleni harcban. Az első tehát, amit el kell döntenünk, hogy mit kívánunk az államtól a valódi egyenlőség megteremtése érdekében: távolmaradást, mint a laissez-faire egalitáriánusok avagy cselekvést, szabályalkotást – adott esetben valamely szabadságjogunk kárára. Ma Magyarországon mind erősebbek azok a hangok, amelyek az állam pozitív szerepvállalását sürgetik, így fontosnak tartom annak veszélyeire is felhívni a figyelmet.

Az egyenlőség elve megköveteli, hogy az egyes szabadságjogok egyenlően juttassanak mindenki számára, vagyis a jogi normákat át kell, hogy hassa az egyenlőség szelleme. Más oldalról viszont az egyenlőség megkívánja azt is, hogy szabadságjogaink, így például a szólás vagy az egyesülés szabadságának gyakorlása ne eredményezzen indokolatlan megkülönböztetést embertársaink között. Az elsősorban a gyűlöletbeszéd tiltását, illetve a munkahelyeken, egyetemeken használt sértő és diszkriminatív kifejezések korlátok közé szorítását eredményező tilalom, vagy az egyházak, (magán)egyesületek számára kötelezően

előírt egyenlő bánásmód azonban szabadságunk egy fontos szeletének feladását követeli meg.

Az amerikai Legfelsőbb Bíróság által most eldöntött Boy Scouts-ügyben a bírácnak a diszkrimináció ez utóbbi megjelenési formájával kellett szembesülniük, a hátrányos megkülönböztetés ugyanis a cserkészcapat alapító okiratában foglaltak és általában a cserkészek világlátásának, felfogásának eredménye volt. A döntés tehát elsősorban nem a lehetőségek, vagy források egyenlőtlenségével, hanem valamely jog érvényesítése eredményeképpen kialakuló megkülönböztetéssel (eredmény diszkriminációval) foglalkozik. Az egyenlőség e két megjelenési formája azonban szervesen kapcsolódik egymáshoz, hiszen például a gyűlöletbeszéd betiltása azt eredményezi, hogy a gyűlölködőnek nem jut lehetősége véleménye kifejtésére, amely esetben már szó sincs a szabadságjogok egyenlő elosztásáról.

Persze vannak, akik szerint a fajgyűlölő, vagy a pornográf megjelenítési módot éppen azért kell betiltani, hogy egyenlő lehetőséget biztosítsunk a megszólalásra azok számára, akik e kifejezési módok miatt képtelenek hangjukat hallatni. [Lásd például: *Catherine MacKinnon: Only Words (Cambridge, Mass., 1993. Harvard University Press)*] Ez a gondolat már az amerikai alkotmányos gondolkodásban is gyökeret vert, Kathleen M. Sullivan javaslata ugyanis úgy szól, hogy a rasszista megnyilvánulások betiltását a Legfelsőbb Bíróság mint a megerősítő intézkedések egy fajtáját vizsgálja. (*The Supreme Court, 1991 Term, Harvard Law Review 106 (1992) 124*)

Ronald Dworkin, a Harvard University Press gondozásában most megjelent *Sovereign Virtue: The Theory and Practice of Equality* című kötetében is valami hasonlót javasol. Miután a szabadság és az egyenlőség elvét külön-külön górcső alá veszi, kísérletet tesz e két elv kibékítésére. A szabadság azért értékes számunkra, érvel Dworkin, mert azt gondoljuk, hogy általa az életünk jobb lesz. De fontosabb-e saját életünk egyre jobbá tétele a szolidaritásnál, vagyis annál, hogy azon embertársainkat, akiknek kevesebb a lehetőségük az életben maradásra, és a szükséges források híján vannak, jobb élethez segítsük?

Ha a szabadság alatt azt értenénk, hogy az egyén a számára biztosított jogcsomag alapján bármit megtehet, ha cselekménye eredményeképpen, vagy éppen azáltal az egyenlőség érvényesülését segíti, megszüntetnénk a szóban forgó két fontos elv összeütközésének lehetőségét. Így az egyenlőség majdnem abszolút helyet foglalna el alkotmányos elveink között.

Dworkin, Sullivanhez hasonlóan megengedi a szólás szabadság olyan korlátozását, amelynek célja az egyenlőség egy magasabb szintjének elérése. Az elméletet Dworkin a kampányfinanszírozás korlátozásának gyakorlatára alkalmazza, mondván az „adományozók” első alkotmánykiegészítés által védett érdekeinek háttérbe kellene szorulniuk a mögött a cél mögött, hogy valamennyi polgárnak ugyanolyan arányban legyen lehetősége valamely párt támogatására.

Arra a kérdésre pedig, hogy miért is kell az egyenlőségnek majdhogynem abszolút védelmet élveznie, a szerző a következő elmélettel válaszol. Dworkin olvasatában a demokratikus szuverén hatalom legfontosabb és egyben nélkülözhetetlen erénye polgárainak egyenlőkénti kezelése. Nem lehet legitim az a kormányzat, amely nem veszi egyenlő mértékben figyelembe polgárainak különféle érdekeit. Minthogy a javak egyenlőtlen elosztása többnyire csak következménye az egyenlőség követelményét figyelmen kívül hagyó politika és az azt végrehajtó jogszabályok tömegének, politikája kiválasztásakor és a normaalkotás során a szuverénnek egalitáriánus szempontok alapján kell döntést hoznia. Így érhető csak el, érvel a szerző, hogy a javak mennyiségileg talán nem egyenlő elosztása megfeleljen a tartalmi egyenlőség követelményének. Arra a kérdésre, hogy az elosztás mikor felel meg e követelménynek, Dworkin a következő választ adja. Az

egyenlőség általa képviselt felfogását, amely szerint a valódi egyenlőség nem az egyén életében ténylegesen megvalósított lehetőségek, hanem az induláskor biztosított források egyenlőségét jelenti, két alapelv támasztja alá. Az első szerint minden ember jóléte egyenlően fontos. A második alapján minden individuum saját maga felelős azért, hogy a számára biztosított lehetőségekkel megfelelő módon él-e. Egyenlőség, szabadság és egyéni felelősség így nem kioltják, hanem feltételezik egymást.

A könyv első részét, amely az egyenlőség elméletével: a szabadság és az egyenlőség eszméjének kibékítésével, az egyéni felelősség újrafogalmazásával foglalkozik, az elmélet gyakorlatban való alkalmazása követi. A kötet második részében a szerző ugyanis azt vizsgálja, hogy hogyan járul hozzá az egyenlőség dworkini felfogása a szociális gondoskodás, a munkanélküli segélyek elosztása, a kampányfinanszírozás, a gyorsan fejlődő genetikatudomány és a pozitív lépések, megerősítő intézkedések területén jelentkező problémák megoldásához.

Kovács Kriszta

(Ronald Dworkin: Sovereign Virtue: The Theory and Practice of Equality. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2000. 512 oldal, 35 \$)